

ANAOKULUNA DEVAM EDEN SURİYELİ ÇOCUKLARIN SOSYAL BECERİLERİNİN PSİKOMETRİK ÖZELLİKLERİNE GÖRE İNCELENMESİ*

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Emine Sena GÜLLÜCE¹, Gülden UYANIK²

* Bu çalışma ikinci yazarın danışmanlığında ilk yazarın yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

1 Bilim Uzmanı, Şehit Kasım Aksoy İlkokulu, Okul Öncesi Öğretmeni, Şanlıurfa, senagulluce@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3369-5630.

2 Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, İstanbul, guyanik@marmara.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9947-8159.

Geliş Tarihi: 03.10.2019 Kabul Tarihi: 11.02.2020

Öz: Bu çalışma anaokuluna devam eden Suriyeli 4-5 yaş grubu çocuklarının sosyal becerilerinin ve problem davranışlarının bazı psikometrik özelliklerine göre incelenmesi amacıyla yapılmıştır. İlişkisel tarama modeline göre planlanan araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Çalışma grubu Şanlıurfa'nın Eyyübiye ilçesinde 2017-2018 eğitim öğretim yılında okul öncesi eğitimi alan 77 Suriyeli çocuktan oluşmaktadır. Araştırmada kullanılan Kişisel Bilgi Formu araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. Araştırmada kullanılan davranış derecelendirme sistemi ise 1990 yılında Elliott ve Gresham tarafından geliştirilmiş olup 2008 yılında Bülbül ve Elibol Gültekin tarafından Türkçe 'ye uyarlanmıştır. Araştırmanın bulguları genel olarak değerlendirildiğinde, araştırmaya katılan Suriyeli çocukların sosyal beceri toplam puanları ve özdenetim alt boyut puanlarının kız çocuklarında daha yüksek sonuçlar verdiği, problem davranış toplam puanları ve içsel problemler alt boyutunda ise erkek çocuklarında daha yüksek sonuçlar verdiği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Suriyeli Çocuk, Sosyal Beceri, Psikometrik Özellikler, Problem Davranış, Göç

RESEARCH ON SOCIAL SKILLS OF SYRIAN REFUGEE CHILDREN CONTINUING PRESCHOOL ACCORDING TO PSYCHOMETRIC FEATURES

Abstract:

The object of this study is to analyze the social skills and the problem behaviours of the Syrian refugee children who are taking preschool education at the moment according to psychometric features. The study which was designed according to the correlational survey model was evaluated in quantitative research approach. Participants consisted of 77 Syrian kids at the age of 4-5 who keep on their preschool education in 9 different independent kindergarden which are in Eyyübiye, one of the central territories of Urfa, in 2017-2018 academic year. The data of the study were collected through the Personal Information Form developed by the researcher and Social Skills Rating System (SSRS) formed by Gresham and Elliot (1990) and adopted to Turkish by Elibol Gültekin (2008) and Bülbül (2008). When the findings of the research is generally evaluated, in the mean of the sum of social skill results and self-audit subscale scores of Syrian refugee children are higher in females than males. The mean of their sum of problem behaviour scores and internal problems subscale scores are higher in males than females.

Key Words: Syrian Refugee Children, Social Skills, Problem Behaviours, Psychometric Features, Syrian Children, Immigration

Giriş

Bireyler toplum içinde yaşadıkları için sosyal birer varlıktırlar. Bireylerin sosyal kimlikleri onları diğer canlı varlıklardan ayırmaktadır. Bu özellik insanların en temel özelliklerinin başlıcalarındandır denilebilir (Dinçer, 2011). Bireyler daha anne rahmindeyken sosyal bir ortamda bulunmakta ve doğdukları andan itibaren de sosyal bir çevreye gözlerini açmış olmaktadır. İnsanların yaşamının her anı bir bakımdan toplumsal çevreye ve sosyal yaşama uymak için birtakım değişiklikler ve ilerlemeler gösterir.

Sosyalleşme bir insanın yaşadığı toplum içindeki rollerini öğrenmesi ve bu değerleri edinmesi anlamına gelmektedir. İnsanlar için zihinsel uyum içindeki yaşamın, gelişimin ve öğrenmenin önemli süreçlerinden olan sosyalleşme birçok farklı yöntemle öğrenilebilir. Bu yöntemlere, model alma yöntemi ve gözlem yoluyla öğrenme yöntemi örnek olarak verilebilir (Eisenberg, Fabes, Bernzweig, Karbon, Paulin ve Hanish, 1993; Çubukçu ve Gültekin, 2006). Okul öncesi olarak adlandırılan çağ, çocukların henüz ilk kez ebeveynlerinden uzunca bir süre ayrı kaldıkları ve kendi yaşındaki çocuklarla ve öğretmenleriyle vakit geçirdiği bir dönemdir. Sosyal kimlik gelişiminin oldukça önemli olduğu bu dönemde akranlarıyla verimli ve düzenli olarak vakit geçiren çocuklar sosyal ilişkiler kurmakta, yani sosyalleşmekte ve çevreye uyum düzeyleri yükselmektedir. Bu sosyal ilişkilerin sürmesi için sahip olunması gereken özellikler “Sosyal Beceriler” adıyla isimlendirilmektedir.

Samacı ve Uçan’ın (2017) tanımına göre; insanların yaşadıkları çevreye uyum sağlamalarını, bir ortamda kabul görmelerini kolaylaştıran, kurdukları sosyal ilişkilerinin pozitif yönde ilerlemesini sağlayan duygu, düşünce, davranış ve tutumlar sosyal beceriler olarak adlandırılır. Okul öncesinde oldukça önemli olarak kabul edilen sosyal beceriler birtakım faktörlerden etkilanmektedir. Bunlar; yaş, kardeş sayısı, cinsiyet, sosyoekonomik düzey, aldığı okul öncesi eğitim süresi, ailenin eğitim düzeyi ve yaşanan sosyal çevredir. Örnekler daha önce yapılan araştırmaların ışığında çoğaltılabilir. Yapılan çalışmalar göstermiştir ki, sosyal beceriler, bireylerin akademik başarılarını, toplumla olan olumlu ilişkilerini, yaşanan çevreye uyumu ve bütünleşmeyi pozitif yönde desteklemektedir. Bu nedenle sosyal kimliğin ve kişiliğin önemli bir parçasının edinildiği bu yaş döneminde sosyal beceri edinimi önem arz etmektedir (Dinçer, 2011). Okul öncesi dönemin, sosyal becerilerin edinimi açısından oldukça önemli bir dönem olduğunun altının çizilmesi üzerine, bu dönemde çocukların bu becerilere ne derece sahip olduğunun belirlenmesi ve yeni sosyal becerilerin kazandırılması da oldukça önemli görülmektedir.

Okul öncesi dönem çocukları daha henüz anaokuluna başlamadan ailesinden, arkadaşlarından, akrabalarından ve bir arada bulunduğu diğer yetişkinlerden, televizyondan ve hatta internet ortamından bir takım sosyal becerileri öğrenir. Ancak bu öğrenme davranışları informal yollarla gerçekleşmektedir. Bunun sonucunda da olumlu sosyal beceri edinimi ile birlikte olumsuz sosyal beceriler de edinilebilmektedir. Artık okul çağına gelen çocuk, olumsuz

sosyal davranışlarının kurum içinde çeşitli yaptırımlarla karşılaştığını ve geçerli olmayacağını fark eder. Bu nedenle farklı şekillerde ve kabul görmüş sosyal beceri ve davranışları sergilemesi gerektiğini öğrenmek durumundadır. Çubukçu ve Gültekin'in (2006) ifadesiyle, çocukların olumlu sosyal beceriler edinmesi için en iyi ortam kuşkusuz okullardır (akt. Bülbül, 2008). Bu nedenle, okul öncesi dönemde çocukların sosyal becerileri çeşitli teknikler ve yöntemlerle desteklenerek yeterli ve verimli olarak kazanmalarının önemi üstünde durulmalıdır (Kapıkıran, İvrendi ve Adak, 2006).

İnsanların davranışlarını ve sosyal gelişimlerini olumsuz etkileyen en önemli etkenlerden biri sosyal becerilerin yetersiz edinimi ve olumsuz sosyal beceri edinimi ile gerçekleşmektedir. Bu da insanların hem kendi ile olan bağlarına hem de toplumsal ilişkilerine önemli ölçüde zarar verir. Bu bireyler, ilerde psikososyal problemlere diğer bireylere göre daha fazla maruz kalmaktadırlar (Çubukçu ve Gültekin, 2006). Bunun sonucunda ise gelecekte bir takım problem davranışlar ve olumsuz sosyal beceriler sergilenebilir.

Ülkemizde sosyal beceri yetersizlikleri ve problem davranışları olan Türk vatandaşı çocuklar ile birlikte sekiz yıldır devam eden savaş neticesinde ülkemize göç etmek zorunda kalmış bir milyonun üzerinde (GİGM, 2020) Suriyeli çocuk vardır. Bu çocuklar düşünüldüğünde, savaş travmalarının, sosyal kabul sorunlarının, psikolojik rahatsızlıkların, kültürel ve toplumsal uyumsuzlukların, sosyal beceri yetersizliklerinin ve davranış problemlerinin ortaya çıkması mümkündür (İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2015; Uzun ve Bütün, 2016). Bu nedenle bu çocuklar için tüm bu faktörlerin belirlenmesi, detaylıca değerlendirilip incelenmesi ve bunun akabinde de eksikliklerin giderilip geliştirilmesi bir gerekliliktir. Bir toplumun geneli ve bireyler özelinde sağlıklı bir şekilde devam etmesinin sağlanması, bu gereklilik açısından önemlidir (Akçiçek, 2015; Apak, 2014; Çetin, 2016; Kovacev ve Shute, 2004; Measham vd., 2014).

Yapılan bu çalışmada, anasınıfına devam eden Suriyeli çocukların sosyal becerilerinin ve problem davranışlarının incelenmesi ve bazı psikometrik özelliklere göre değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, nicel araştırma modellerinden tarama modeli ile gerçekleştirilmiştir. Birden çok elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında temsili bir değerlendirmeye ulaşmak için evrenin hepsinden veya evrenin bir kısmından alınacak örneklem üstünden yapılan düzenlemeler Genel Tarama Modelleri olarak adlandırılır (Karasar, 2012, s.77).

Tarama modeli, bir evrenin tümü hakkında gerçek bir neden sonuç ilişkisine dayanan bir model olmasa da, bu evrenden seçilen örnek bir değişken hakkında etkili sonuçlar verebilmektedir. Böylece örneğin seçildiği evren hakkındaki bilgilerin de kestirilmesi mümkün olur (Büyüköztürk, Kılıç, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2008, s.16; Karasar, 2012, s.78). İlişkisel Tarama Modeli ise, iki ve üstü değişkenin derecesinin belirlenmesi amacıyla kullanılır. Aralarındaki ilişkinin boyutuna bakılacak olan değişkenler, ayrı olarak sembolleştirilir. Fakat sembolleştirme gerçekleştirilirken ilişkisel bir çözümlemeye olanak verilecek şekilde yapılması gerekmektedir (Karasar, 2012, s.81). Gerçekleştirilen bu çalışmada, verilen bir örnek grubun önceden belirlenen özelliklerini ve derecelerini incelemek amacı güdüldüğü için ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır.

Çalışma Grubu

Çalışma grubu, Şanlıurfa'nın en yoğun nüfusunu içinde barındıran ve merkez ilçelerinden biri olan Eyyübiye'de 2017-2018 eğitim öğretim yılında MEB'e bağlı dokuz bağımsız anaokuluna devam eden 4-5 yaş grubunda, 77 Suriyeli çocuktan oluşmaktadır. Araştırmanın çalışma grubu belirlenirken seçkisiz olmayan örnekleme yönteminden amaçsal örnekleme yaklaşımından faydalanılmıştır. Bu örnekleme yaklaşımı; çalışmanın amacı çerçevesinde, derinlemesine incelemeler gerçekleştirilirken bilgi açısından oldukça zengin faktörlerin seçilmesidir (Büyüköztürk, Kılıç, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2008, s. 90).

Çalışma grubuna ait demografik bilgilerin yer aldığı tablolara aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya Dahil Edilen Suriyeli Çocukların Demografik Özelliklerinin Dağılımı

Değişken	Grup	n	%
Cinsiyet	Erkek	41	53,2
	Kız	36	46,8
Yaş (yıl)	4 yaş	37	48,1
	5 yaş	40	51,9
Kardeş Sayısı	3 ve altı	49	65,3
	4 ve üzeri	26	34,7
Anasınıfı Devam Süresi	6 aydan az	9	11,8
	6 ay- 12 ay	51	67,1
	13 ay- 26 ay	16	21,1
Türkçeyi Kullanma Düzeyi	Çok az biliyor	45	58,4
	Orta düzeyde biliyor	23	29,9
	İyi düzeyde biliyor	9	11,7
Türkiye'ye Geldiği Yıl	2011 ve öncesi	3	3,9
	2012 ve sonrası	74	96,1

Tablo 1'e göre, çalışmaya katılan grupta 41 erkek çocuk (%53,2) ve 36 (%46,8) kız çocuk bulunmaktadır. Grubu oluşturan çocukların 37'si (%48,1) dört yaşındadır. Grubu oluşturan çocukların 40'ı ise (%51,9) beş yaşındadır. Çalışmaya katılan grubun kardeş sayılarına bakıldığında ise, 49 çocuğun (%65,3) üç ve altı kardeşi olduğu, 19 kişinin (%25,4) dört-altı kardeşi olduğu ve yedi çocuğun ise (%9,3) altı ve üstü kardeşi olduğu görülmektedir. Dokuz çocuk (%11,8) anasınıfında altı aydan az bir süredir eğitim almakta, 51 çocuk (%67,1) 6-12 ay süreyle eğitim almakta ve 16 çocuk ise (%21,1) 13-26 ay süreyle eğitim almaktadır.

Anadili Arapça olan çalışma grubunun içinde bulunan 45 kişi (%58,4) çok az derecede Türkçe konuşurken, 23 çocuk (%29,9) orta derecede ve dokuz çocuk ise (%11,7) iyi derecede Türkçe konuşmaktadır. Grupta Türkiye'ye 2011 yılı ve öncesinde gelmiş olan üç çocuk (%3,9) bulunmakta ve Türkiye'ye 2012 ve sonrasında gelmiş olan 74 çocuk (%96,1) bulunmaktadır. Sonuç olarak tabloya bakıldığında katılımcıların büyük çoğunluğunun Suriye iç savaşından sonra Türkiye'ye zorunlu olarak sığındığı anlaşılmaktadır.

Tablo 2. Araştırmaya Dahil Edilen Suriyeli Çocukların Ebeveyn ve Öğretmenlerinin Demografik Özelliklerinin Dağılımı

Değişken	Grup	N	%
Anne yaşı	28 yaş ve altı	15	35,7
	29-34 yaş	13	31,0
	35 yaş ve üzeri	14	33,3
Anne öğrenim düzeyi	Okuryazar Değil	25	35,7
	Okur yazar	16	22,9
	İlkokul- ortaokul	13	18,6
	Lise - Üniversite	16	22,9
Anne çalışma durumu	Çalışıyor	4	5,3
	Çalışmıyor	71	94,7
Baba yaşı	31 yaş ve altı	14	35,0
	32-37 yaş	9	22,5
	38 yaş ve üzeri	17	42,5
Baba öğrenim düzeyi	Okuryazar Değil	17	26,2
	Okuryazar	16	24,2
	İlkokul- ortaokul	15	23,1
	Lise - Üniversite	17	26,2
Baba Mesleği	Çalışıyor	54	79,4
	Çalışmıyor	14	20,6
Öğretmen Öğrenim Düzeyi	Ön Lisans (2 yıllık)	38	50
	Lisans (Üniversite)	38	50
Öğretmenin Çalıştığı Hizmet Yılı	6 ay-1 yıl	17	23
	2-5 yıl	33	42,9
	6-9 yıl	27	35,1

Tablo 2 incelendiğinde, çalışmaya dahil edilen çocukların annelerinin %35,7'sinin 29 yaşından küçük, %31,0'inin 29-34 yaşında ve %24,3'ünün 35 yaşından büyük olduğu görülmektedir. Çalışmaya dahil edilen çocukların babalarından %35'inin 32 yaşından küçük, %22,5'inin 32-37 yaşında ve 42,5'inin 38 yaşından büyük olduğu belirlenmiştir.

Çalışmaya dahil edilen çocukların annelerinin %35,7'si okur yazar değil, %22,9'si okuryazar, 18,6'sı ilkokul – ortaokul mezunu ve %22,9'u ise lise-üni-

versite mezunudur. Çalışmaya dahil edilen çocukların babalarının %26,2'si okur yazar değil, %24,2'si okuryazar, 23,3'ü ilkokul – ortaokul mezunu ve %26,2'si ise lise-üniversite mezunudur. Bu bulgulara bakıldığında, bölgede Suriyeli anneler için düşük bir eğitim seviyesinin olduğu ve babaların eğitim düzeyinin de anneler kadar olmasa da düşük olduğu görülmektedir.

Annelerin yalnızca %5,3'ü herhangi bir işte çalışmaktadır. Annelerin %94,7'si ise ev hanımıdır. Herhangi bir işe devam eden babalar %79,4'ü oluştururken, işsiz olan babalar ise %20,6'yı oluşturmaktadır. Bu durumda Eyyübiye'de ikamet eden Suriyeli kadınların iş hayatında çok yer almadığı anlaşılmaktadır.

Çalışmada yer alan Suriyeli okul öncesi çağı çocuklarının öğretmenlerinin %50'si ön lisans mezunu, geri kalan %50'si ise lisans mezunudur. Öğretmenlerin %23'ü 6 ay – 1 yıl arasında görev yapmakta, %42,9'u 2 – 5 yıl arasında görev yapmakta ve %35,1'i ise 6 – 9 yıldır görev yapmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmanın verilerinin toplanması için araştırmacılar tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu ve Elibol Gültekin ve Bülbül (2008) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Sosyal Beceri Derecelendirme Sistemi (3-5 yaş) öğretmen formu kullanılmıştır.

1. Kişisel Bilgi Formu

Çalışmada yer alan Suriyeli çocukların yaş, kardeş sayısı, cinsiyet, anasınınına devam süresi, ebeveyn bilgileri, Türkçeyi ne kadar iyi konuştukları ve Türkiye'ye geliş yılları gibi demografik faktörleri hakkında bilgi toplamak amacıyla araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir.

2. Sosyal Beceri Derecelendirme Sistemi (SBDS)

Bu çalışmada, Gresham ve Elliott'un (1990) 3-18 yaş aralığındaki çocukların, sosyal becerilerinin ve problem davranışlarının sıklık derecesini ve sınıf içindeki başarı durumları açısından bunun öğretmen tarafından önem derecesini belirlemek için geliştirilen, Bülbül ve Elibol Gültekin (2008) tarafından Türkçeye kazandırılan 'Sosyal Beceri Derecelendirme Sistemi (3-5 yaş) Öğretmen Formu (SBDS)' kullanılmıştır. Formun geçerlik ve güvenilirlik analizleri yapılmış ve yeterli derecede geçerli ve güvenilir olduğu bulunmuştur. İki

ölçekten oluşan (Sosyal Beceriler Ölçeği ve Problem Davranışlar Ölçeği) SBDS'nin her iki ölçek için de alt boyutları bulunmaktadır. SBDS'nin ölçekleri ve alt ölçekler hakkında kısa bilgilere aşağıda yer verilmiştir.

1. Sosyal Beceriler Ölçeği; Bu ölçekte sosyal beceriler üç alt ölçeğe ayrılmıştır. Bunlar; işbirliği, öz denetim ve kendini ifade etme (atılganlık) gibi olumlu sosyal davranışları ölçmektedir.

a) İşbirliği alt ölçeği, başkalarına yardımcı olma, materyalleri paylaşma verilen yönergelere ve kurallara uyma örnek olarak verilebilir.

b) *Kendini İfade Etme/Atılganlık alt ölçeği*, başkalarına soru sorma ve sorulan soruları cevaplama, istediği ve istemediği şeyleri söyleme, kendini çevresine tanıtmaya ve kendiliğinden yardım etme gibi davranışlar örnek verilebilir.

c) *Öz-denetim alt ölçeği davranışlarına ise*, öfkesini kontrol edebilme, başkalarının fikrine saygı duyma, oyun ve etkinliklerde sırasını bekleyebilme, kurallara uyma ve öfkesini kontrol etme örnek olarak verilebilir.

2. Problem Davranışlar Ölçeği; Bu ölçekte problem davranışlar iki alt ölçeğe ayrılmıştır. Bunlar; içsel problemler ve dışsal problemlerdir.

a) İçsel Problemler alt ölçeği; kendini yalnız hissetme ve sık sık yalnız başına kalma, grup içinde kendini yetersiz görme ve bundan kaygı duyma, endişeli görünme gibi davranışlar olarak örneklendirilebilir.

b) *Dışsal problemler alt ölçeğine;* dışarı yansıyan öfke nöbetleri, aşırı hareketlilik, sürekli bir tartışma hali, saldırganlık, kuralları hiçe sayma gibi davranışlar örnek olarak verilebilir.

3-5 yaşa uyarlanan form okul öncesi formu olarak düşünülebilir ve iki ölçekten oluşmaktadır. İçinde alt ölçekleri de barındıran SBDS toplamda 40 maddeden oluşmaktadır. 1-30. Maddeler Sosyal Beceri Ölçeğinin maddeleri ve 31-40. Maddeler ise Problem Davranış Ölçeği maddeleridir. Maddeler 0-2 puan arasında değerlendirilen 3'lü likert sistemindedir. Ters puanlanan herhangi bir madde bulunmamaktadır. Analizlere dahil edilmeyen önem ölçümü bölümünde ise bir sosyal becerinin öğretmenler tarafından ne kadar önemli olduğunun anlaşılması açısından yararlı sonuçlar vermesi amaçlanmıştır. Özellikle gelecekteki araştırmalarda, hangi sosyal becerilerin daha değerli ve önemli olmasının anlaşılması açısından pratik varsayımlar sağlamaktadır.

Bu çalışmada Sosyal Beceri Derecelendirme Sisteminin Cronbach-Alfa iç tutarlılık katsayısı Sosyal Beceri Ölçeğinde ,78 Problem Davranışlar Ölçeğinde ise ,73 olarak ölçülmüştür.

Veri Toplama Süreci

Şanlıurfa'nın Eyyübiye ilçesinde anaokuluna devam eden 4-5 yaş grubuna uygulanan araştırma için Milli Eğitim Bakanlığı'ndan resmi izin talebinde bulunulmuş ve gerekli izinler alınarak araştırma gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubuna Eyyübiye ilçesindeki dokuz bağımsız anaokulunda eğitim gören 77 Suriyeli çocuk dâhil edilmiştir. Çalışma 2017-2018 eğitim öğretim yılının ikinci döneminde gerçekleştirilmiştir. Çalışma öncesinde, kurumlara ve bu kurumlarda hizmet yapan çalışmayı gerçekleştirecek olan öğretmenlere gerekli bilgiler verilmiştir. Verilerin toplanmasında gönüllülük esas alınmış ve çalışmaya katılmak istemeyen öğretmenler çalışmanın dışında tutulmuştur. Verilen bilgiler neticesinde, Sosyal Beceri Derecelendirme Sistemi ve Kişisel Bilgi Formu yeterli sayıda dağıtılmış ve Suriyeli çocukların sınıftaki durumu göz önünde bulundurularak ve bilgilerin doğru beyanlar içermesine özen gösterilmesi rica edilerek doldurulması istenmiştir. Çalışmanın gerçekleştirilmesinden sonra ölçek ve bilgi formu araştırmanın kendisine teslim edilmiş ve akabinde araştırmacı tarafından incelenen formlar uygun istatistik paket programına aktarılmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizi, Sosyal Bilimler için istatistik paket programı olan SPSS-22 sürümü ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında uygulanan Sosyal Beceri Derecelendirme Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu'ndan elde edilen verilerin normal dağılmadığı tespit edilmiş ve nonparametrik fark testi tekniklerinden Mann Whitney-U ve Kruskal- Wallis H testleri ile çözümlenmiştir. Çalışmaya katılan Suriyeli çocukların cinsiyet, yaş, kardeş sayısı ve anasınıfına devam süresi değişkenleri için Mann Whitney-U analizi, ebeveyn öğrenim durumu değişkenleri için Kruskal-Wallis H analizi kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi $p=,05$ olarak kabul edilmiştir.

Bulgular

Araştırmanın bulguları Tablo 4. ve Tablo 10. arasında sunulmuştur.

Tablo 4. Cinsiyet Değişkeni Açısından Araştırmaya Katılan Çocukların SB-DS'den Aldıkları Puanlara İlişkin Mann Whitney-U Testi Analizi Sonuçları

Alt Ölçekler	Alt Boyut	Cinsiyet	n	$\bar{X}_{sıra}$	Sıra Top.	S	Min	Max	U	p
Sosyal Beceriler	Toplam	Erkek	41	28,76	1006,50	10,6	9,0	60,0	396,50	,033*
		Kız	36	38,85	1204,50	11,6	13,0	70,0		
	İş birliği	Erkek	41	31,21	1092,50	3,8	4,0	20,0	497,00	,302
		Kız	36	36,08	1118,50	6,5	7,0	39,0		
	Kendini ifade etme	Erkek	41	30,43	1065,00	4,6	3,0	20,0	499,50	,166
		Kız	36	36,97	1146,00	4,6	1,0	20,0		
	Özdenetim	Erkek	41	27,94	978,00	3,9	2,0	20,0	417,00	,012*
		Kız	36	39,77	1233,00	3,5	3,0	20,0		
	Toplam	Erkek	41	38,56	1349,50	3,5	0,0	14,0	436,00	,022*
		Kız	36	27,79	861,50	2,6	0,0	11,0		
Problem Davranışlar	İçsel	Erkek	41	38,53	1348,50	2,8	0,0	11,0	440,00	,022*
		Kız	36	27,82	862,50	2,3	0,0	8,0		
	Dışsal	Erkek	41	35,60	1246,00	1,4	0,0	6,0	543,50	,304
		Kız	36	31,13	965,00	1,3	0,0	5,0		

*p<,05

Tablo 4 incelendiğinde, araştırmaya katılan Suriyeli çocukların cinsiyete göre Sosyal Beceri Ölçeği toplam puanı ve Özdenetim alt ölçeği toplam puanı ile Problem Davranış Ölçeği toplam puanı ve İçsel Davranış alt ölçeği toplam puanı bakımından anlamlı bir farkın ($p<,05$) olduğu belirlenmiştir. Puan ortalamalarına bakıldığında ise kız çocukların sosyal becerileri ortalamalarının daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Erkeklerin ise problem davranış ortalamaları daha yüksek çıkmıştır. Suriyeli çocukların cinsiyete göre Kendini İfade Etme alt ölçeği toplam puanı ve İşbirliği alt ölçeği toplam puanları ile Dışsal Davranış alt ölçeği toplam puanı bakımından anlamlı bir farkın ($p>,05$) oluşmadığı saptanmıştır

Tablo 5. Yaş Değişkeni Açısından Araştırmaya Katılan Çocukların SB-DS'den Aldıkları Puanlara İlişkin Mann Whitney-U Testi Analizi Sonuçları

Alt Ölçekler	Alt Boyut	Yaş	n	$\bar{X}_{sıra}$	Sıra Top.	S	Min	Max	U	p
Sosyal Beceriler	Toplam	4 yaş	37	30,62	888,00	10,5	9,0	60,0	546,00	,280
		5 yaş	40	35,76	1323,00	12,3	13,0	70,0		
	İş birliği	4 yaş	37	29,76	863,00	3,7	4,0	20,0	519,00	,159
		5 yaş	40	36,43	1348,00	6,3	6,0	39,0		
	Kendini ifade etme	4 yaş	37	33,28	965,00	4,8	3,0	20,0	639,50	,933
		5 yaş	40	33,68	1246,00	4,6	1,0	20,0		
	Özdenetim	4 yaş	37	30,84	894,50	3,9	2,0	20,0	683,50	,317
		5 yaş	40	35,58	1316,50	4,0	3,0	20,0		
	Toplam	4 yaş	37	37,64	1091,50	3,2	0,0	14,0	566,50	,117
		5 yaş	40	30,26	1119,50	3,3	0,0	14,0		
Problem Davranışlar	İçsel	4 yaş	37	35,79	1038,00	2,8	0,0	11,0	623,50	,384
		5 yaş	40	31,70	1173,00	2,6	0,0	9,0		
	Dışsal	4 yaş	37	36,52	1059,00	1,2	0,0	4,0	573,50	,219
		5 yaş	40	31,14	1152,00	1,5	0,0	6,0		

Tablo 5 incelendiğinde, araştırmaya katılan Suriyeli çocukların yaşa göre Sosyal Beceri Ölçeği ve tüm alt ölçeklerin toplam puanı ile Problem Davranış Ölçeği ve tüm alt ölçeklerin toplam puanı bakımından anlamlı bir farkın ($p>,05$) oluşmadığı görülmektedir.

Tablo 6. Kardeş Sayısı Değişkeni Açısından Araştırmaya Katılan Çocukların SBDS'den Aldıkları Puanlara İlişkin Mann Whitney-U Testi Analizi Sonuçları

Alt Ölçekler	Alt Boyut	Kardeş Sayısı	n	$\bar{X}_{sıra}$	Sıra Top.	Ss	Min	Max	U	p
Sosyal Beceriler	Toplam	3 ve altı	49	32,60	1499,50	10,5	9,0	60,0	418,50	,251
		4 ve üstü	26	38,48	846,50	12,6	26,0	70,0		
	İş birliği	3 ve altı	49	31,90	1467,50	3,6	4,0	20,0	386,50	,068
		4 ve üstü	26	41,20	947,50	7,3	7,0	39,0		
	Kendini ifade etme	3 ve altı	49	34,74	1633,00	4,5	1,0	20,0	505,00	,472
		4 ve üstü	26	38,46	923,00	4,7	3,0	20,0		
	Özdenetim	3 ve altı	49	34,57	1625,00	3,9	2,0	20,0	497,00	,187
		4 ve üstü	26	41,38	1076,00	3,8	4,0	20,0		
	Toplam	3 ve altı	49	38,82	1708,00	3,3	0,0	14,0	426,00	,073
		4 ve üstü	26	29,88	777,00	3,0	0,0	11,0		
	İçsel	3 ve altı	49	39,02	1717,00	2,7	0,0	11,0	417,00	,056
		4 ve üstü	26	29,54	768,00	2,4	0,0	8,0		
Problem Davranışlar	Dışsal	3 ve altı	49	36,50	1606,00	1,4	0,0	6,0	528,00	,564
		4 ve üstü	26	33,81	879,00	1,2	0,0	4,0		

Tablo 6 incelendiğinde, araştırmaya katılan Suriyeli çocukların kardeş sayısına göre Sosyal Beceri Ölçeği ve tüm alt ölçeklerin toplam puanı ile Problem Davranış Ölçeği ve tüm alt ölçeklerin toplam puanı bakımından anlamlı bir farkın ($p>,05$) oluşmadığı görülmektedir.

Tablo 7. Anasınıfına Devam Süresi Değişkeni Açısından Araştırmaya Katılan Çocukların SBDS’den Aldıkları Puanlara İlişkin Mann Whitney-U Testi Analizi Sonuçları

Alt Ölçekler	Alt Boyut	Anasınıfına Devam Süresi	n	$\bar{X}_{sıra}$	Sıra Top.	Ss	Min	Max	U	p
Sosyal Beceriler	Toplam	12 aydan az	60	32,69	1765,50	11,6	9,0	69,0	280,50	,070
		13-26 ay	16	43,30	649,50	10,5	27,0	70,0		
	İş birliği	12 aydan az	60	34,80	1914,00	4,7	4,0	39,0	374,00	,580
		13-26 ay	16	38,07	571,00	7,1	7,0	38,0		
	Kendini ifade etme	12 aydan az	60	34,32	1956,50	4,9	1,0	20,0	303,50	,085
		13-26 ay	16	44,77	671,50	3,3	6,0	17,0		
	Özdenetim	12 aydan az	60	35,30	2082,50	4,2	2,0	20,0	312,50	,079
		13-26 ay	16	46,17	692,50	2,1	10,0	17,0		
Problem Davranışlar	Toplam	12 aydan az	60	37,13	2042,00	3,4	0,0	14,0	378,00	,389
		13-26 ay	16	32,13	514,00	2,1	1,0	8,0		
	İçsel	12 aydan az	60	36,35	1999,00	2,8	0,0	11,0	421,00	,791
		13-26 ay	16	34,81	557,00	2,0	0,0	8,0		
	Dışsal	12 aydan az	60	37,29	2051,00	1,4	0,0	6,0	369,00	,290
		13-26 ay	16	31,56	505,00	1,0	0,0	3,0		

Tablo 7'ye göre, araştırmaya katılan Suriyeli çocukların anasınıfına devam süresine göre Sosyal Beceri Ölçeği ve tüm alt ölçeklerin toplam puanı ile Problem Davranış Ölçeği ve tüm alt ölçeklerin toplam puanı bakımından anlamlı bir farkın ($p>,05$) oluşmadığı gözlenmektedir.

Tablo 8. Anne Öğrenim Düzeyi Değişkeni Açısından Araştırmaya Katılan Çocukların SBDS'den Aldıkları Puanlara İlişkin Kruskal Wallis H Testi Analizi Sonuçları

Alt Ölçekler	Alt Boyut	Anne Öğrenim Düzeyi	n	$\bar{X}_{\text{orta}}$	Ki-Kare	Sd	p
Sosyal Beceriler	Toplam	Okuryazar Değil	25	31,73	2,798	3	,424
		Okuryazar	16	29,79			
		İlkokul – Ortaokul	13	30,09			
		Lise - Üniversite	16	39,72			
	İş birliği	Okuryazar Değil	25	32,23	4,302	3	,231
		Okuryazar	16	33,04			
		İlkokul – Ortaokul	13	24,68			
		Lise - Üniversite	16	39,84			
	Kendini ifade etme	Okuryazar Değil	25	34,63	2,275	3	,517
		Okuryazar	16	28,75			
		İlkokul – Ortaokul	13	35,83			
		Lise - Üniversite	16	39,06			
	Özdenetim	Okuryazar Değil	25	32,82	2,996	3	,392
		Okuryazar	16	29,94			
		İlkokul – Ortaokul	13	39,17			
		Lise - Üniversite	16	40,34			

Problem Davranışlar	Toplam	Okuryazar Değil	25	34,56	3,429	3	,330
		Okuryazar	16	37,88			
		İlkokul – Ortaokul	13	24,33			
		Lise - Üniversite	16	30,66			
	İçsel	Okuryazar Değil	25	33,81	,763	3	,858
		Okuryazar	16	35,16			
		İlkokul – Ortaokul	13	28,78			
		Lise - Üniversite	16	32,00			
	Dışsal	Okuryazar Değil	25	34,60	7,304	3	,063
		Okuryazar	16	39,31			
		İlkokul – Ortaokul	13	20,28			
		Lise - Üniversite	16	31,44			

Tablo 8 incelendiğinde, araştırmaya katılan Suriyeli çocukların anne öğrenim düzeyine göre Sosyal Beceri Ölçeği ve tüm alt ölçeklerin toplam puanı ile Problem Davranış Ölçeği ve tüm alt ölçeklerin toplam puanı bakımından anlamlı bir farkın ($p>,05$) oluşmadığı görülmektedir.

Tablo 9. Baba Öğrenim Düzeyi Değişkeni Açısından Araştırmaya Katılan Çocukların SBDS'den Aldıkları Puanlara İlişkin Kruskal Wallis H Testi Analizi Sonuçları

Alt Ölçekler	Alt Boyut	Baba Öğrenim Düzeyi	n	$\bar{X}_{sıra}$	Ki-Kare	Sd	P
Sosyal Beceriler	Toplam	Okuryazar Değil	17	31,03	3,262	3	,353
		Okuryazar	16	25,91			
		İlkokul – Ortaokul	15	28,73			
		Lise - Üniversite	17	37,07			
	İş birliği	Okuryazar Değil	17	31,27	4,237	3	,237
		Okuryazar	16	25,44			
		İlkokul – Ortaokul	15	28,17			
		Lise - Üniversite	17	37,96			
	Kendini ifade etme	Okuryazar Değil	17	30,94	1,112	3	,774
		Okuryazar	16	30,97			
		İlkokul – Ortaokul	15	29,87			
		Lise - Üniversite	17	36,09			
	Özdenetim	Okuryazar Değil	17	32,18	3,220	3	,359
		Okuryazar	16	27,09			
		İlkokul – Ortaokul	15	31,93			
		Lise - Üniversite	17	38,78			
Problem Davranışlar	Toplam	Okuryazar Değil	17	28,44	6,157	3	,104
		Okuryazar	16	41,03			
		İlkokul – Ortaokul	15	27,64			
		Lise - Üniversite	17	28,41			
	İçsel	Okuryazar Değil	17	28,03	5,549	3	,136
		Okuryazar	16	40,47			
		İlkokul – Ortaokul	15	27,54			
		Lise - Üniversite	17	29,47			
	Dışsal	Okuryazar Değil	17	30,47	1,616	3	,656
		Okuryazar	16	35,84			
		İlkokul – Ortaokul	15	28,86			
		Lise - Üniversite	17	30,50			

Tablo 9'a göre, araştırmaya katılan Suriyeli çocukların baba öğrenim düzeyine göre Sosyal Beceri Ölçeği ve tüm alt ölçeklerin toplam puanı ile Problem Davranış Ölçeği ve tüm alt ölçeklerin toplam puanı bakımından anlamlı bir farkın ($p>,05$) oluşmadığı gözlenmektedir.

Sosyal Beceri Derecelendirme Sistemi Ölçeğinin toplam puanına dahil edilmeyen ve ölçeğin ilk otuz maddesinden oluşan Sosyal Beceri Ölçeğine ait sorulara ilişkin önem derecesi sıralaması, alan araştırmalarına katkı sağlamak amaçlı olarak analiz edilmiş ve aşağıda sunulmuştur.

Tablo 10. Öğretmenlerin SBDS'de Yer Alan Maddelere Ait Görüşlerinin Önem Derecesine Göre Dağılımı

İşbirliği	Önemli Değil		Önemli		Çok Önemli		Toplam		Önem sırası	
	n	%	n	%	n	%	n	%		
	SB1	-	-	26	35,1	48	64,9	74	100,0	3
	SB6	1	1,4	31	41,9	42	56,8	74	100,0	4
	SB9	-	-	26	35,1	48	64,9	74	100,0	3
	SB10	-	-	25	33,8	49	66,2	74	100,0	2
	SB12	7	9,5	39	52,7	28	37,8	74	100,0	8
	SB16	1	1,4	37	50,0	36	48,6	74	100,0	6
	SB18	2	2,7	33	44,6	39	52,7	74	100,0	5
	SB22	1	1,4	31	41,9	42	56,8	74	100,0	4
SB27	1	1,4	19	25,7	54	73,0	74	100,0	1	
SB29	1	1,4	42	56,8	31	41,9	74	100,0	7	

Kendini İfade Etme		Önemli Değil		Önemli		Çok Önemli		Toplam		
		n	%	n	%	n	%	n	%	Önem sırası
	SB2	4	5,4	30	40,5	40	54,1	74	100,0	5
	SB3	4	5,4	25	33,8	45	60,8	74	100,0	1
	SB5	3	4,1	30	40,5	41	55,4	74	100,0	4
	SB8	7	9,5	35	47,3	32	43,2	74	100,0	8
	SB11	2	2,7	28	37,8	44	59,5	74	100,0	2
	SB17	8	10,8	33	44,6	33	44,6	74	100,0	7
	SB19	3	4,1	42	56,8	29	39,2	74	100,0	9
	SB24	4	5,4	41	55,4	29	39,2	74	100,0	9
SB25	2	2,7	37	50,0	35	47,3	74	100,0	6	
SB30	1	1,4	31	41,9	42	56,8	74	100,0	3	
Özdenetim		Önemli Değil		Önemli		Çok Önemli		Toplam		
		n	%	n	%	n	%	n	%	Önem sırası
	SB4	4	5,4	24	32,4	46	62,2	74	100,0	3
	SB7	2	2,7	27	36,5	45	60,8	74	100,0	4
	SB13	3	4,1	39	52,7	32	43,2	74	100,0	9
	SB14	1	1,4	34	45,9	39	52,7	74	100,0	7
	SB15	-	-	25	33,8	49	66,2	74	100,0	2
	SB20	2	2,7	23	31,1	49	66,2	74	100,0	2
	SB21	1	1,4	22	29,7	51	68,9	74	100,0	1
	SB23	1	1,4	33	44,6	40	54,1	74	100,0	6
SB26	2	2,7	31	41,9	41	55,4	74	100,0	5	
SB28	3	4,1	37	50,0	34	45,9	74	100,0	8	

“Sosyal Beceri Derecelendirme Sistemi (SBDS)”ni puanlayan ve çalışmaya katılan öğretmenlerin “Sosyal Beceri Ölçeği” bölümü için bu davranışların kendileri açısından ne kadar önemli olduğunu gösteren yanıtlara aşağıda yer verilmiştir. Yanıtlar sosyal becerilerin yer aldığı işbirliği, kendini ifade etme ve özdenetim alt ölçeklerine bölünmüş soruların hangilerinin öğretmenler tarafından daha fazla önemsendiğini göstermektedir.

Tablo 10'da görüldüğü üzere, **öğretmenlerin puanlaması sonucunda iş birliği alt boyut** önem sırasına göre ilk üç madde sırasıyla;

27. madde. Çalışma materyallerini ya da okul eşyalarını yerine kaldırır. (1.)

10. madde. Okulda etkinlikleri istenilen şekilde yerine getirir (2.)

1. ve 9. madde. Yönergelerinize uyar ve Oyunlara ya da grup etkinliklerine katılır. (3.)

Öğretmenlerin puanlaması sonucunda kendini ifade etme alt boyutu önem sırasına göre ilk üç madde sırasıyla;

3. madde. Ona haksız şekilde davrandığınızı düşündüğü zaman bunu size uygun bir şekilde söyler. (1.)

11. madde. Yardım istenmeden kendiliğinden yardım eder. (2.)

30. madde. Sınıf işlerinde akranlarına gönüllü olarak yardım eder. (3.)

Özdenetim alt boyutu önem sırasına göre ilk üç madde sırasıyla;

21. madde. Başkalarıyla oyun oynarken kurallara uyar. (1.)

15. ve 20. madde. Oyunlarda ya da diğer etkinliklerde sırasını bekler ve akranlarıyla anlaşmazlık durumlarında öfkesini kontrol eder. (2.)

4. madde. Akranları tarafından kızdırıldığında uygun şekilde tepki verir. (3.)

Tablo 10'un bulguları incelendiğinde Suriyeli çocukların öğretmenlerinin işbirliği, kendini ifade etme ve özdenetim alt boyutlarında kendileri için en önemli olan davranışlar önem sırasına göre yer almıştır. Bu bulgu erken çocukluk eğitimcilerinin sosyal beceriler ile ilgili öncelik sıralaması hakkında alan araştırmacılarına fikir verebilir.

Sonuç ve Tartışma

Araştırmada yapılan analizlerin sonucu olarak, sosyal beceriler açısından araştırmaya katılan kız çocuklarının erkeklerden daha yüksek ortalamalara sahip olduğu belirlenmiştir. Problem davranışlar açısından ise araştırmaya katılan erkek çocukların kızlardan daha yüksek ortalamalara sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonucun daha önce Elliott, Barnard ve Gresham (1989) tarafından anasınıfındaki çocuklarla yapılan prososyal davranış değer-

lendirilmesi ile benzer sonuçlar verdiği aktarılabilir. Bu sonuçlara göre araştırmaya katılan çocukların demografik bilgileri, ailelerinin yapısı, yaşadıkları çevre faktörü, dil gelişimleri ve problem davranışları sosyal becerilerinden etkilenmektedir. Cinsiyet değişkeni açısından incelendiğinde ise kız çocuklar erkek çocuklara göre sosyal anlamda daha yüksek puan ortalamaları vermiştir. Erkek çocuklar ise gösterilen problem davranışlar anlamında kız çocuklarına göre daha yüksek ortalamalara sahiptir. Araştırmacıların 1989 yılında gerçekleştirdiği araştırma çalışma grubunun bu araştırma ile benzer olması açısından önem arz etmektedir. Bu araştırmaya paralel sonuç veren bir diğer araştırma ise ortaokul dönemindeki çocuklarla yapılmıştır. Araştırma, çocukların kendi sosyal becerilerini nasıl algıladıkları, diğer bir deyişle, gösterdikleri sosyal becerileri, kendilerinin değerlendirdiği bir sistem sunmaktadır. Birtakım değişkenler açısından değerlendirilen çalışmada araştırmaya katılan çocukların cinsiyetleri açısından sosyal becerilerini algılama düzeyleri anlamlı bir farklılık göstermiştir. Buna göre, kızların kendi sosyal becerilerini algılama düzeyi erkeklere kıyasla daha yüksektir (Özbek, 2004). Benzer bir diğer araştırmaya göre anasınıfına gitmiş ilkökul çocuklarının sosyal becerileri çeşitli değişkenler açısından farklılaşmaktadır. Cinsiyet değişkeni açısından ise kız çocukların sosyal beceri düzeyleri daha yüksek olarak bulunmuştur (Yener Öztürk, 2014). Bierhoff'un (2002) yaptığı çalışmada da yardımseverlik, eşyalarını diğerleriyle paylaşma, işbirliği içinde olma ve empatik davranışlar gösterme gibi becerilerde kız çocuklarının daha önde olduğu görülmüştür. Bu çalışmanın sonucundan farklı olarak ise Kia-Keating ve Ellis (2007)'in Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçekleştirdiği çalışma örnek olarak verilebilir. Yapılan çalışmada Amerika'ya göçmüş 76 Somalili sığınmacı çocuğun uyum, özdenetim, özyeterlik ve özbenlik gibi sosyal becerileri cinsiyet değişkenine göre farklılaşmamaktadır.

Örneklendirilen çalışma sonuçlarına göre, sosyal beceriler cinsiyet değişkeni açısından anlamlı farklılıklar göstermektedir. Kız çocuklar daha etkileşim odaklıdır ve işbirliği davranışlarını gösterme sıklığı erkeklere göre daha yüksektir denilebilir. Bunun sonucu olarak olumlu olarak görülen bu tip sosyal davranışlar anne babalar tarafından takdir edilmektedir ve pekiştirilmektedir. Bu nedenle kız çocuklarının erkek çocuklarına göre daha olumlu sosyal davranışlar sergilemeleri olağan olarak görülebilir. Sonuçta kız çocuklarının sosyal becerileri de bundan etkilenmektedir. Diğer bir nokta ise kültürel ve

toplumsal normların varlığıdır. Kültürel ve toplumsal normlar ve kurallar cinsiyetlere bir takım görevler, roller ve özellikler yüklemiştir. Bu özelliklere göre kızlar naif, kibar, söz dinleyen ve arkadaş canlısı olarak nitelendirilebilir. Erkekler ise kızlara göre daha içine kapanık, daha saldırgan ve kendi isteklerine daha odaklı olarak nitelendirilmiştir (Canbolat, 2017). Bybee'nin (1998) çalışması da üstte verilen örneği destekler niteliktedir. Çalışmada erkek çocukların yatkınlıkları, cinsiyete dayalı eğilimleri, toplumsal rol kavramları ile beyin temelli düşünüş biçimlerinin kız çocuklarından farklılaşması onları daha saldırgan ve daha problemli davranışlara itmektedir (Akt. Bierhoff, 2002: 27). Diğer bir çalışmada, Ortaokul dönemindeki Suriyeli kız çocuklar, akranları tarafından daha sosyal, iletişime daha açık ve saldırgan davranışları daha az sergilediği yönünde değerlendirilmiştir (Bilecik, 2019). Ayrıca hem sosyal becerilerin hem de problemli davranışların cinsiyete göre farklılaşmasının, verilmiş örneklerle ek olarak, Suriyeli çocukların duygusal gelişim boyutunun da varlığına dayandırılabilceği anımsanmalıdır. Suriyeli kız çocuklarının sosyal becerilerinin daha yüksek olması onların duygusal gelişimlerinin, çevreleri tarafından gördükleri kabullerin, kendilerini saldırgan davranışlarla ifade etme oranlarının düşük olmasının bir yansıması olarak düşünülebilir.

Çalışmaya katılan çocukların sosyal beceri ölçeği ve alt ölçekleri ile problem davranış ölçeği ve alt ölçeklerinden aldıkları puanlar arasındaki farkın yaş değişkenine göre anlamlı olmadığı bulunmuştur. Yapılan bir çalışmada, ergenlik öncesi ve ergenlik döneminde bulunan çocukların sosyal becerilerinin çeşitli psikometrik değişkenlere göre değerlendirilmesi söz konusudur. Çalışma Gresham ve Elliott'un (2008) geliştirdiği 'Sosyal Beceri Geliştirme Sistemi Aile Formu'nun Çin'e uyarlanma çalışması olarak tasarlanmıştır. Bu nedenle önem arz etmektedir. Çalışmaya katılan çocukların ölçekten aldıkları puanların toplamı ile yaş değişkeni açısından anlamlı bir farklılığa ulaşılmaması ile birlikte sorumluluk, özdenetim ve kendini savunma alt boyutlarında yaşa göre ortalamalarda bir değişikliğin olduğu görülmüştür. Buna göre yaş ilerledikçe bu alt boyutlardaki ortalamalar da artmıştır (Cheung, Siu ve Brown, 2016). Diğer bir araştırmanın amacı, fiziksel yetersizlikleri bulunan ve bulunmayan 7-12 yaşındaki çocukların sosyal becerileri Sosyal Beceri Değerlendirme Sistemi aracılığıyla, çeşitli özelliklere göre değerlendirilmesidir. İstanbul'da gerçekleştirilen araştırma sonucunda, araştırmaya dahil edilen değişkenlerden biri olan yaş değişkeni ile ölçekten alınan puanlar arasındaki

farklılık anlamlı düzeyde değildir (Özkubat, 2010). Yaş değişkeni açısından sosyal beceri ve problem davranış alanında araştırma bulgularıyla benzer sonuçlara ulaşılan ve ulaşılmayan çok sayıda yerli ve yabancı çalışma mevcuttur (Carey, Nicholson ve Fox, 2002; Erdoğan, 2002; Eslami, Mazaheri, Mostafavi, Abbasi ve Noroozi, 2014; Winsler ve Wallace, 2002;).

Yıllar geçtikçe bir büyüme ve olgunlaşma gerçekleşeceği için bireyin, toplumun ve ailenin sosyal anlamda duygu, düşünce ve beklentileri de değişir. Bu nedenle bir çocuğun yaşı ilerledikçe problemli davranışların azalması daha mümkün olur. Aynı zamanda saldırganlığı ve öfke davranışları üstündeki kontrolü de artar. Çocuk büyüdükçe sosyal anlamda, daha önceden yerine getiremediği birtakım sorumluluklar alabilmekte, çevresine karşı daha duyarlı olabilmekte ve kendini daha iyi ifade edebilmektedir. Bu da sosyal becerilerinin zamanla daha verimli olmasını ve gelişmesini sağlar (Erdoğan, 2002). Gerçekleştirilen çalışmada Suriyeli çocukların yaşa göre problem davranış ve sosyal becerilerinde anlamlı bir farklılık oluşmamıştır. Bu da yaş grupları arasında sosyal anlamda benzer davranışlar sergilendiği anlamına gelebilir.

Çalışmaya katılan çocukların sosyal beceri ölçeği ve problem davranışlar ölçeğinden aldıkları puanlar ile kardeş sayıları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır. Benzer şekilde, Elibol Gültekin'in (2008) anasınıfına devam eden çocuklarla gerçekleştirdiği çalışmanın sonucunda kardeş sayısı değişkeni ile Sosyal Beceri Derecelendirme Sistemi'nden alınan puanlar arasındaki fark anlamlı düzeyde bulunmamıştır. Yaşar Ekici (2015), çalışmasında anaokulu eğitimine devam eden çocukların sosyal becerilerinin ailedeki çocuk sayısına göre farklılaşmadığını saptamıştır. Bu araştırmanın sonucuna paralel olarak, Canbolat (2017) araştırmasında, anaokuluna devam eden çocukların sosyal becerilerinin bir takım psikometrik özelliklere göre incelenmesini amaçlamıştır. Sonuç olarak kardeş sayısı ve sosyal becerilerin bazı boyutlarda farklılaştığı bazı boyutlarda ise farklılaşmadığı sonucuna ulaşmıştır. Yapılan bir araştırmada da çocuklarının sosyal beceri ve problem davranışlarıyla anne ve babanın kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla 4-6 yaş grubu çocuk ve aileleriyle çalışılmıştır. Uygulanan varyans analizi sonucunda grubun kardeş sayısına göre sosyal becerilerin dışadönüklük, sorumluluk ve gelişime açıklık alt boyutlarındaki farklılık anlamlı olarak bulunmuş, yumu-

şakbaşıllık alt boyutundaki fark ise anlamlı bulunmamıştır. Problem davranışların ise kardeş sayısına göre farklılaşmadığı belirlenmiştir (Göger, 2018).

Ailedeki çocuk sayısına göre sosyal becerilerin ve problem davranışların farklılık teşkil etmemesi, ebeveynlerin çocuklarına sosyal beceri gelişimi için aynı özeni, aynı oranda yakınlık ve sevgi göstermeleri ve aynı koşulları sağlamak için gayret gösterdiklerinin göstergesi olarak düşünülebilir (Yaşar Ekici, 2015). Ebeveynlerin ne kadar çocuğa sahip olursa olsun, tüm çocukları için uygun ortamları oluşturması ve koşulları mümkün olduğunda eşit tutması ise çocukların sosyal gelişim ve beceri edinimi açısından farklılaşmamasının nedenlerinden olması mümkündür (Göger, 2018). Suriyeli çocukların kardeş sayısı ne olursa olsun, ebeveynleri tüm çocuklarına eşit düzeyde vakit ayırıyor ve aynı koşullarla yetiştiriyor olabilir. Diğer bir tutum ise, ebeveynlerin günlük yaşam koşturmacası içinde bütün çocuklarıyla, çocuk sayısı değişmeksizin, yeterince vakit ayıramıyor olması olabilir. Bu durumun bir sonucu olarak da kardeş sayısı açısından sosyal beceri ve problem davranışlardaki farklılık anlamlı sonuçlar vermeyebilmektedir.

Çalışmaya katılan çocukların sosyal beceri ölçeği ve problem davranışlar ölçeğinden aldıkları puanlar ile anasınıfına devam süresi değişkeni arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır. Yapılan bir çalışmada, okul öncesine devam eden 4-5 yaşındaki çocukların benlik saygıları ile sosyal gelişimleri arasındaki ilişkinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Sonuç olarak, çocukların okul öncesi eğitim alma süresi sosyal ilişkiler ve işbirliği alt ölçeklerinde anlamlı bir farklılığa neden olmuştur. Ortalamalara bakıldığında anaokuluna iki yıl ve üstünde devam eden çocukların daha yüksek sonuçlar verdiği görülmüştür (Gizir ve Baran, 2003). Özbey (2009), doktora çalışmasında okul öncesi eğitimi alan çocukların sosyal becerilerini çeşitli değişkenler açısından incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucunda, çocukların sosyal becerileriyle anasınıfına devam süreleri arasındaki farklılığın anlamlı olmadığı gözlenmiştir. Bülbül'ün (2008) çalışmasında da okul öncesi eğitim alma süresinin sosyal becerilerin ve problem davranışların hiçbir boyutunda anlamlı bir farklılık oluşturmadığı tespit edilmiştir. Topçu Bilir ve Sop'un (2016) araştırmasında çocuklarda görülen problem davranışlarla aile ilişkileri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla yapılan varyans analizleri sonucunda çocukların gösterdikleri problem davranışlar okul öncesine devam süreleri ile anlamlı olarak farklılaşmamaktadır.

Öncelikli amaçlarından biri çocukların sosyal davranışlarını geliştirmek ve olumlu sosyal kimlik kazanmayı öğretmek olan okul öncesi eğitim kurumlarına bir sene ve üstünde devam eden çocukların sosyal davranış puanlarının herhangi bir okul öncesi kurumuna devam etmeyen çocuklara göre daha yüksek olması beklenen bir sonuçtur (Gizir ve Baran, 2003) fakat farklı değişkenlerin bu beceri ve problemlerin ortaya çıkmasında birtakım yetersizliklere sebebiyet vermiş olması olasıdır (Özbey, 2009). Eğer bir çocuk okul öncesi eğitim kuruma devam ettiği müddetçe olumlu sosyal davranışlarını destekleyen geri dönütler alamıyor ve problem davranışlarının değiştirilmesine yönelik müdahalelerde bulunulmuyorsa o çocuğun sosyal beceri ve problem davranışlarının okula devam süresine göre farklılaşması da mümkün olmayabilir (Topçu Bilir ve Sop, 2016). Ülkelerinden ayrılmak zorunda kalıp başka bir ülkeye sığınan bireylerin öncelikli olarak üstesinden gelmek zorunda olduğu birtakım sorunlar ailedeki çocukları da yakından etkilemektedir. Yoksulluk, kültürel farklılık, dil problemleri ve sosyal güvenlik sıkıntılarından dolayı çocuklarıyla da yakinen ilgilenememeleri söz konusu olabilir (Akıllı, Akıllı, Dirikoç ve Ravanoğlu Yılmaz, 2016). Bu durum, Suriyeli çocukların okul öncesi eğitime ne kadar süreyle devam ediyor olursa olsun, sosyal anlamda kendilerini yeterince ifade edememelerine sebebiyet verebilir.

Çalışmaya katılan çocukların sosyal beceri ölçeği ve problem davranışlar ölçeğinden aldıkları puanlar ile ebeveyn öğrenim düzeyi değişkeni arasındaki fark anlamlı değildir. Flethcer, Steinberg, Darling ve Dornbusch (1995), psikososyal beceri, davranış problemleri ve içselleştirilmiş sıkıntılarla çeşitli değişkenler arasındaki farklılığın boyutunu incelemek amacıyla 14-18 yaş aralığındaki çocuklarla bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışmanın sonucuna göre, ebeveyn öğrenim durumu ile çocukların psikososyal beceri ve problem davranışları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Yapılan diğer bir araştırmada, altı yaşındaki çocukların bağlanma düzeyleri ile sosyal becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Muş'ta yaşayan 110 okul öncesi dönem çocuğuyla çalışılmıştır. Sonuç olarak, çocukların sosyal beceri toplam puanları ile ebeveyn öğrenim düzeyleri arasındaki farkın anlamlı olmadığı tespit edilmiştir (Seven, 2006). Alisinanoğlu ve Kesicioğlu'nun (2010) çalışmasında anasınıfına devam eden çocukların davranış problemlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda Giresun'da ikamet edip anasınıfına devam eden 119 çocuk araştırmaya dahil edil-

miştir. Ölçeklerden alınan analizler sonucunda, çocuklarda görülen problemli davranışlarla ebeveynlerin öğrenim durumları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Diğer bir çalışmada ise Edirne’de ikamet eden ve okul öncesi eğitimine devam eden 136 çocuğun sınıf ortamında ve ev ortamında göstermiş olduğu sosyal becerilerin farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Araştırmada söz konusu çocukların ebeveynleri ve öğretmenleriyle birlikte çalışılmıştır. Yapılan analizler sonucunda baba öğrenim durumuna göre çocukların hem ev hem de okulda gösterdikleri sosyal beceriler arasında anlamlı düzeyde bir fark belirlenememiştir. (Bilek, 2011). Ebeveynler ne kadar eğitilmiş olurlarsa olsun, çocuk gelişimi ve eğitimi konularında kendilerini geliştirebilir, çeşitli kitaplar okuyarak ve/veya bilgilendirici seminerlere katılarak yeni bilgiler edinebilir. Bu da öğrenim durumu açısından farklılık oluşmamasının nedenlerinden biri olarak düşünülebilir.

Araştırma bulguları değerlendirildiğinde, çalışma grubunu oluşturan Suriyeli çocukların okul öncesi eğitimden yararlanmalarının oldukça önemli olduğu düşünülmektedir ki bu eğitimden yararlanamayan çocuk sayısı hakkında net bir bilgiye ulaşılamamıştır. Çocukların uyum sürecinde sosyal gelişimlerinin desteklenmesi oldukça önemlidir. Daha düşük sosyal beceri puanına sahip çocukların sosyal gelişimlerini desteklemek için ek programlar uygulanması önerilebilir. Özellikle erken çocukluk döneminde erken müdahale programlarından bu anlamda eğitimcilerin yararlanması ve değerlendirmelerin daha sık yapılması önerilebilir. Şanlıurfa ili Eyyübiye ilçesi ile sınırlı olan bu çalışmanın daha geniş kapsamlı örneklem gruplarında yeniden çalışılması ve daha kapsamlı çalışmalar ile yenilenmesi diğer alan araştırmacılarına önerilebilir. Araştırmada kullanılan Sosyal Beceri Derecelendirme Sistemi (SBDS) geliştirilerek farklı yaş grupları vb. için standardizasyon çalışmaları yapılabilir. Bu araştırmada bölge çocuklarının ve Suriyeli çocukların sosyal beceri ve problem davranışları 4-5 yaş (48-60 aylık) çocuklara uygulanmıştır. Benzer çalışmalar yapacak araştırmacılar için farklı yaş grupları ile çalışılabilir.

Kaynakça

- AKÇİÇEK, A. (2015) Türkiye’deki Suriyelilerin Toplumsal ve Ekonomik Uyumu. *Liberal Düşünce Dergisi*, 20 (80), 51-64.
- AKILLI, S. E., AKILLI, H., DİRİKOÇ, A., ve RAVANOĞLU YILMAZ, S. (2016). Geçici Koruma Altındakiler, Sığınmacılar, Göçmenler ve Mülteciler Raporu. T.C. Nevşehir Valiliği İl İnsan Hakları Kurulu Komisyon Raporu.
- ALİSİNANOĞLU, F., ve KESİCİOĞLU, O. S. (2010). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Davranış Sorunlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (Giresun İli Örneği). *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 3(1), 93-110.
- APAK, H. (2014). Suriyeli Göçmenlerin Kente Uyumları: Mardin Örneği. *Mukaddime*, 5(2), 53-70.
- BACANLI, H., ve ERDOĞAN, F. (2003). Matson Çocuklarda Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğinin (MESSY) Türkçeye Uyarlanması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3 (2), 351-379.
- BIERHOFF, H. W. (2002). Prosocial Behaviour (1. Baskı). (Google Books aracılığıyla) London: Psychology Press.
- BİLECİK, S. (2019). Akran Görüşlerine Göre Mülteci Çocukların Sosyal Becerileri Üzerine Nicel Bir Araştırma. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18(35), 295-320.
- BİLEK, M. H. (2011). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Ev ile Okul Ortamındaki Sosyal Becerilerinin Karşılaştırılması. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- BÜLBÜL, N. E. (2008). 4 Yaş Çocuklarının Sosyal Becerilerinin Bazı Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., ÖMEROĞLU, E., AYDOĞAN, Y., ÇAKAN, M., ÖZYÜREK, A., GÜLTEKİN AKDUMAN, G., vd. (2014). Okul Öncesi Çocuklar İçin Sosyal Beceri Destek Eğitimi Öğretmen El Kitabı (OSBEP). TÜBİTAK yayınları: Ankara.
- CANBOLAT, N. A. (2017). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sosyal Beceri ve Problem Davranışları ile Ebeveynlerinin Duygusal Zeka Düzeyleri ve Yaşam Doyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- CAREY, L. K., NICHOLSON, B. C., & FOX, R. A. (2002). Maternal Factors Related to Parenting Young Children with Congenital Heart Disease. *Journal of Pediatric Nursing*, 17(3), 174-183.

- CHEUNG, P. P., SIU, A. M., ve BROWN, T. (2017). Measuring Social Skills of Children and Adolescents in a Chinese Population: Preliminary Evidence on The Reliability and Validity of The Translated Chinese Version of The Social Skills Improvement System-Rating Scales (SSIRs-C). *Research in Developmental Disabilities*, 60, 187-197.
- ÇETİN, İ. (2016). Suriyeli Mültecilerin İşgücüne Katılımları ve Entegrasyon: Adana-Mersin Örneği. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15 (4), 1001-1016.
- ÇUBUKÇU, Z. ve GÜLTEKİN, M. (2006). İlköğretimde Öğrencilere Kazandırılması Gereken Sosyal Beceriler. *Ahmet Yesevi Üniversitesi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, Bilig, 37, 155-174.
- DİNÇER, Ç. (2011). Okul Öncesi Dönemde Sosyal Beceri Eğitimi. *Eğitimci Dergisi*, 5, 6-11.
- EISENBERG, N., FABES, R. A., BERNZWEIG, J., KARBON, M., POULIN, R., & HANISH, L. (1993). The Relations of Emotionality and Regulation to Preschoolers' Social Skills and Sociometric Status. *Child Development*, 64(5), 1418-1438.
- ELLIOT, S.N., BARNARD, J. & GRESHAM, F.M. (1989). Preschoolers Social Behavior: Teachers and Parents Assessments. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 7: 223-234.
- ELİBOL GÜLTEKİN, S. (2008). 5 Yaş Çocuklarının Sosyal Becerilerinin Bazı Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- EKİCİ, S., ve TUNCEL, G. (2015). Göç ve İnsan. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 9-22.
- ERDOĞAN, F. (2002). İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinde Sosyal Becerilerin Sosyo-Ekonomik Düzey, Cinsiyet ve Yaş İle İlişkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- ESLAMI, A. A., MAZAHARI, M. A., MOSTAFAVI F., ABBASI, M. H., & NOROOZI, E. (2014). Farsi Version of Social Skills Rating System-Secondary Student Form: Cultural Adaptation, Reliability and Construct Validity. *Iranian Journal of Psychiatry and Behavioral Sciences*, 8(2), 97-104.
- FLETCHER, A.C., STEINBERG, L., DARLING, N & DORNBUSCH, S. M. (1995). The Company They Keep: Impact of Authoritative Parenting in the Adolescent's Social Network on Individual Adjustment and Behavior. *Developmental Psychology*, 31, 300-310.

- GİZİR, Z., ve BARAN, G. (2003) Anaokuluna Devam Eden Dört-Beş Yaş Çocuklarında Sosyal Davranışların Gelişimi ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 25 (2), 118-133.
- GÖGER, G. (2018). Ebeveynlerin Kişilik Özellikleri ile Çocukların Sosyal Beceri ve Problem Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ ÇOCUK ÇALIŞMALARI BİRİMİ (İBÜÇÇB). (2015). Suriyeli Mülteci Çocukların Türkiye Devlet Okullarındaki Durumu, Politika ve Uygulama Önerileri. [Http://www.Cocukcalismalari.Org/Wp-Content/Uploads/2015/09/Suriyeli-Cocuklar-Egitim-Sistemi-Politika-Notu.Pdf](http://www.Cocukcalismalari.Org/Wp-Content/Uploads/2015/09/Suriyeli-Cocuklar-Egitim-Sistemi-Politika-Notu.Pdf). Erişim Tarihi: 12.12.2017.
- KAPIKIRAN, N., İVRENDİ, A. ve ADAK, A. (2006). Okul Öncesi Çocuklarında Sosyal Beceri: Durum Saptaması. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 19(1), 20-21.
- KARASAR, N. (2012). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- KIA-KEATING, M., & ELLIS, B. H. (2007). Belonging and Connection to School in Resettlement: Young Refugees, School Belonging, and Psychosocial Adjustment. Clinical Child Psychology and Psychiatry, 12(1), 29-43.
- KOVACEV, L., & SHUTE, R. (2004). Acculturation And Social Support in Relation to Psychosocial Adjustment of Adolescent Refugees Resettled in Australia. International Journal of Behavioral Development, 28(3), 259-267.
- MEASHAM, T., GUZDER, J., ROUSSEAU, C., PACIONE, L., BLAIS-MCPHERSON, M., & NADEAU, L. (2014). Refugee Children and Their Families: Supporting Psychological Well-Being and Positive Adaptation Following Migration. Current Problems in Pediatric and Adolescent Health Care, 44(7), 208-215.
- ÖZBEK, İ. (2004). İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Sosyal Becerilerini Algılama Düzeylerinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- ÖZBEY, S. (2009). Anaokulu ve Anasınıfı Davranış Ölçeği'nin (PKBS-2) Geçerlik Güvenirlik Çalışması ve Destekleyici Eğitim Programının Etkisinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- ÖZKUBAT, U. (2010). Görme Engelli, Zihinsel Engelli ve Olağan Gelişim Gösteren Çocukların Sosyal Becerilerinin Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- SAMANCI, O., ve UÇAN, Z. (2017). Çocuklarda Sosyal Beceri Eğitimi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21(1), 281-288.
- SEVEN, S. (2006). Altı Yaş Çocuklarının Sosyal Beceri Düzeyleri İle Bağlanma Durumları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (GİGM), (2020). Geçici Koruma. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> İçerik Erişim Tarihi: 09.02.2020.
- TOPÇU BİLİR, Z., ve SOP, A. (2016). Okul Öncesi Dönemindeki Çocukların Aile İlişkileri ve Çocuklarda Görülen Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1(40), 20-43.
- UZUN, E. M., ve BÜTÜN, E. (2016). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarındaki Suriyeli Sığınmacı Çocukların Karşılaştıkları Sorunlar Hakkında Öğretmen Görüşleri. Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi, 1(1), 72-83.
- WINSLER, A., & WALLACE, G. L. (2002). Behavior Problems and Social Skills in Preschool Children: Parent-Teacher Agreement and Relations with Classroom Observations. Early Education and Development, 13(1), 41-58.
- YAŞAR EKİCİ, F. (2015). Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Çocukların Sosyal Becerileri İle Aile Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, 7(02). 252-285.
- YENER ÖZTÜRK, P. (2014). Okul Öncesi Eğitimi Alan 60 Ay Ve Üzeri Çocukların Sosyal Beceri Düzeyleri İle Annelerinin Çocuk Yetiştirme Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.